

KWESTIA DATAJCI LISTU BISKUPA OŁOMUNIECKIEGO ROBERTA DO ARCYBISKUPA GNIEŹNIEŃSKIEGO

Podstawą do pracy naukowej historyka jest źródło pisane. Pomimo wydania drukiem ogromnej większości zachowanych źródeł do dziejów średniowiecznych Polski, zdarzają się nadal odkrycia pojedynczych dokumentów. Jednym z przykładów jest publikacja listu biskupa ołomunieckiego Roberta do nie nazwanego z imienia arcybiskupa gnieźnieńskiego. Pierwszą informację o istnieniu tego źródła w Centralnej Bibliotece Akademii Nauk Litewskiej SRR znajdujemy w wydany w 1980 r. katalogu zbiorów tej biblioteki¹. Pełny tekst dokumentu opublikował drukiem E. Gudavičius w aneksie do artykułu *Polityczny problem Królestwa Litewskiego w połowie XIII w.*² Treść listu nie ma nic wspólnego z treścią wymienionego wyżej artykułu, co może utrudnić dotarcie do niego historyków zajmujących się dziejami Kościoła. Dlatego też wtórna publikacja tego listu w niniejszym artykule wydaje się zupełnie uzasadniona.

List biskupa Roberta nie zawiera daty rocznej wystawienia, a jedynie datę dzienną „XII calendis Januarii”. E. Gudavičius określił datę tego źródła na początek XIII w., po roku 1202, a jego adresatem miał być abp Henryk Kietlicz. Jediną przesłanką, jaką wykorzystał historyk litewski dla określenia daty tego źródła był początek pontyfikatu Roberta, co też okazuje się błędne, bowiem biskupem ołomunieckim został on już w roku 1201, i był nim do 1240 r.³ Jest to odstęp czasu dość szeroki, i adresatem listu mógł być zarówno wspomniany już Henryk Kietlicz, jak i Wincenty z Niałka, czy Pełka. Aby więc uściślić datę, należy sięgnąć do szczegółów za-

¹ *Lietuvos TSR Mosklu akademija. Centrine biblioteka. Pergamenty katalogas*, Sudaro R. Jasas, Vilnius 1980 s. 21.

² E. Gudavičius, *Polityczny problem Królestwa Litewskiego w połowie XIII w.*, w: *Ekspansja niemieckich zakonów rycerskich w strefie Bałtyku od XIII do połowy XVI wieku*, pod red. M. Biskupa, Toruń 1990 s. 83–84.

³ J. Žemlička, *Stoleti poslednich Přemyslovců*, Praha 1986 s. 72.

wartych w tekście źródła. Otóż biskup ołomuniecki informuje w liście arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupów jemu podległych, że nie jest intencją papieża, aby dziesięciny zbierane przez kolektora papieskiego Szymona należało ściągać z dóbr joannickich. Zatem list był następstwem pisma Stolicy Apostolskiej skierowanego bezpośrednio do biskupa Roberta — zapewne dlatego, że z tej diecezji wypłynęła skarga na postępowanie kolektora Szymona. W związku z tym, że obszar działania urzędnika papieskiego obejmował także Polskę, Robert informował episkopat polski o rozstrzygnięciu przez papieża kwestii płacenia dziesięcin z dóbr joannickich.

Ks. Jan Dudziak zwrócił uwagę na bullę papieża Grzegorza IX z 29 maja 1230 r. skierowaną do magistra Szymona, kolektora papieskiego w Polsce i Czechach, aby nie ściągał dziesięcin z domów joannitów⁴. Papież dziwił się, że mimo wielokrotnej instrukcji, Szymon nękał domy joannickie w Czechach, Morawach, Polsce i na Pomorzu, wymuszając dziesięciny nawet za pomocą kar kościelnych⁵.

Osoba kolektora papieskiego Szymona jest więc kluczem do identyfikacji zawartości bulli i listu bpa Roberta. Ten ostatni dokument musiał być następstwem pisma Grzegorza IX, a więc został wystawiony po 29 maja 1230 r. Najbliższe tej daty XII kalendy stycznia przypadają na 21 grudnia 1230 r. W tym czasie arcybiskupem gnieźnieńskim był Wincenty z Niałka, i on był adresatem interesującego nas listu. Należałoby jeszcze dodać, że z listu Roberta wynika, iż został on powiadomiony przez Stolicę Apostolską o treści bulli skierowanej do Szymona, a więc zobowiązany do przestrzegania w swej diecezji wyłączenia z kolekty dziesięcinnej dóbr joannickich.

Zdaniem J. Dudziaka dziesięcina zbierana przez magistra Szymona nie była nową, lecz tylko nie do końca wyegzekwowaną dziesięciną saladyńską z 1189 r., przeznaczoną na odzyskanie Ziemi Świętej zajętej przez sultana Saladyna. Źródła nie odnotowują bowiem innej dziesięciny w tym czasie⁶. Natomiast dziesięcinę sześćioletnią, uchwaloną na soborze w Wiedniu, na terenie Polski egzekwowano jeszcze w latach trzydziestych XIV w. czyli w kilkanaście lat po jej ustanowieniu.

Wspomniana dziesięcina obejmowała wszystkie dochody z dóbr duchownych, z wyjątkiem dóbr joannickich. Dlatego zatem Szymon

⁴ J. Dudziak, *Dziesięcina papieska w Polsce średniowiecznej. Studium historyczno-prawne*, Lublin 1974 s. 43–44.

⁵ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, pars I*, Pragae 1855 nr 759 s. 356.

⁶ J. Dudziak, *dz. cyt.*, s. 44.

postulował się tak drastycznymi metodami przy ściąganiu tej daniny z posiadłości joannitów, pomimo wyraźnych instrukcji papieskich? Wytłumaczeniem takiego postępowania urzędnika papieskiego może być hipoteza, iż część tych dóbr została nabyta przez domy joannickie po 1189 r., i ciążyły na nich nie zapłacone przez poprzednich właścicieli kwoty dziesięcinne.

List biskupa ołomunieckiego Roberta, którego datę rozwiązaliśmy jako 21 grudnia 1230 r., jest przykładem istniejących w pierwszej połowie XIII w. kontaktów duchownych polskich z czeskimi.

Aneks

Ołomuniec, 21 XII 1230 r.

Robert, biskup ołomuniecki informuje arcybiskupa gnieźnieńskiego (Wincentego z Niałka) i jego sufraganów, że w myśl rozporządzeń papieskich domy joannickie zwolnione są z obowiązku płacenia dziesięciny, którą niesłusznie wymuszał od nich kolektor Szymon.

Oryg. nieznan

Kopia: Centralna Biblioteka Akademii i Nauk Republiki Litewskiej w Wilnie, Dział rękopisów, F. 1, j. ch. 63.

Druk: E. Gudavičius, *Polityczny problem Królestwa Litewskiego w połowie XIII w.*, w: *Ekspansja niemieckich zakonów rycerskich*, Toruń 1990 s. 83–84.

Venerabilibus in Christo patribus et amicis carissimis, Dei gratia Gnesnensi archiepiscopo et uniuersis suffraganeis suis, et omnibus ecclesiarum prelatibus, in Polonia constitutis, ad quos literae praesentes peruenerunt, Robertus, eadem gratia Olomucensis episcopus, salutem et sinceram in domino caritatem. Noueritis nos nuper recepisse a Sede Apostolica in mandatis, ut ratione collectionis commissi a domibus hospitalis sancti Iohannis Jerosolimitani, quas in diocesi nostra haberit, nihil exigere deberemus, cum nec sit nec fuerit intentionis ipsius domini pape, ut aliquid a domibus hospitalis prephate exigeretur uel exigerebitur ratione et nomine decimarum, sicut plenius hoc etiam patet per quasdam literas domini pape directas ad exagitatorem Symonem, collectorem decimarum in Polonia et Boemia constitutum, que ab inimicis Romane Ecclesie in itinere sunt confracte; in quarum parte, que adhuc superest, eiusdem domini nostri bulla dependet, per quam omnibus eam intuentibus

domini pape intentio in hac parte esse poterit manifesta. Quam partem litterarum bullatam dicti fratres portant in testimonium ostendendam. Ut nobis super premissis fides plenior noleat adhiberi et ad preces huius preceptoris domus sancti Johannis in Polonia, presentes litteras exinde fieri fecimus, sigillo nostro, capituli nostri roboratas. Datum Olomucii XII calendis Januarii.